

I OPET OKO DUBROVNIKA. NOVI OBLICI IREIDENTISTIČKE KAMPANJE I OKO DRUGIH HRVATSKIH KRAJEVA

Izdavač Arnaldo Forni iz Bologne pokrenuo je prije niza godina i seriju svojih izdanja pod naslovom: »*Historiae urbium et regionum Italiae rariores*«, uz objašnjenje, da je to: »Serija anastatičkih pretisaka najrjeđih i najznačajnijih djela iz municipalne i regionalne povijesti Italije«. Ne treba isticati koliko je postala česta praksa i od kolike je izvanredne koristi ponovno štampanje određenih starih edicija. Često zbog njihove istaknute kulturno-povijesne vrijednosti, a posebno kada su takva djela zadržala vrijednost izvora za znanstvena istraživanja. Po pravilu rariteti, često i dragocjena rarissima, teško pristupačna korisnicima u starim izdanjima, njihovi pretisci bivaju dočekivani s najvećim interesom i odobravanjem. Pretiskavanje takvih djela postala je zaista, možemo reći, najšira praksa u svijetu, često vrlo unosan posao za izdavača ne samo na nacionalnom već i na međunarodnom knjižarskom tržištu.

S opisano gledišta načelno se može samo pohvaliti i pothvat izdavača A. Fornija iz Bologne. Talijanskoj kulturnoj javnosti, a posebno talijanskoj historiografiji izvrsno će poslužiti olakšana dostupnost tolikih vrijednih starih standardnih povijesti talijanskih gradova i regija. Pogotovo kada se radi o više stotina naslova. Po sebi se razumije, da će mnoge od ovih edicija biti često tražene, kao izvori za istraživačke potrebe, od mnogih korisnika izvan Italije.

Nesumnjivo će ova izdanja izazvati opravdana interesa i u našoj zemlji. Prije svega za djela o povijesti talijanskih jadranskih gradova s kojima su jugoslavenski jadranski gradovi imali kroz stoljeća tolike gospodarske i ostale veze, ali i šire od toga.

Međutim, izdavač Arnaldo Forni se ne zadovoljava opisanim ciljevima svojih izdanja. Njemu nisu dostatne usluge kulturi i znanosti, niti njihove funkcije u zbližavanju naroda. On želi da se bavi i politikom, i to onom opakom koja sije animozitete i mržnje, koja se suprotstavlja zbližavanju susjednih naroda. Iz starog arsenala imperijalističke politike talijanske buržoazije uzima on otrcane iredentističke teze, pa po njima uvrštava i povijest Dubrovnika u — »municipalnu i regionalnu povijest Italije«. Dosljedno tome uvrstio je u gorecitanu seriju i objavio pretisak djela: F. M. Appendini, *Notizie storico-critiche sulle antichità, storia e letteratura de' Ragusei. Ragusa 1802—1803!*

Izdavač i njegovi savjetnici očito žele da dadu svoj obol nekom obnovljenom talijanskom iredentističkom svojatanju hrvatskog grada Dubrovnika i njegove prošlosti. Oni računaju, s jedne strane, da još uvijek ima publike koju će zavesti u zabludu, a s druge strane, da ne valja posustati u ponavljanju neistine, jer, od upornog ponavljanja ipak nešto ostane.

U političkim previranjima suvremene Italije ima, kako vidimo, još strujanja koja ne žele korektne i prijateljske odnose na Jadranu. Dobrosusjedski

odnosi im smetaju. Ovi krugovi nalaze još izdavača u čije se izdavačke pot- hvate ubacuju svojom destruktivnom rabotom. Preferiraju baš edicije iz oblasti kulture i znanosti, i baš one u velikim serijama, kako bi u njihovim okvirima, u mnoštvu korisnog i potrebnog teksta, biva vješto prikriili svoju neistinu, obmanu i mržnju.

Ovakva nedostojna igra ne zaustavlja se samo na Dubrovniku. U seriji koju je nazvao »ITALICA GENS. Repertori di bio-bibliografia italiana«, kao sv. 59, izdavač Arnaldo Forni objavljuje god. 1974. i pretisak poznatog »biografskog rječnika« šime Ljubića, prvi put objavljenog u Beču 1856. god. pod naslovom: »Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia«. Dakle, i povijest cijele Dalmacije spada u »regionalne povijesti Italije! I još dalje: nije u pitanju samo Dalmacija, već se i nadalje ustrajno svojata i Istra. Da to naglasi A. Forni objavljuje u onoj prvoj seriji i pretisak Naldinijeve povijesti grada Kopra: P. Naldini, *Corografia ecclesiastica o sia descrizione della città e della diocesi di Giustinopoli detto volgarmente Capodistria. Venezia 1700.*

Gdje su granice ovim prezanjima i svojatanju? Što još od hrvatskih i slovenskih krajeva spada u — »municipalnu i regionalnu povijest Italije»? Praksa bolonjskog izdavača Fornija nije nažalost usamljen slučaj ili izuzetak. Navest ćemo ovom zgodom još neke primjere.

I firentinski izdavač Sansoni neće da zaostane u iredentističkim mahinacijama. Čini to u sprezi s predstavnicima reda franjevačko-konventualaca. Njihovom zajedničkom suradnjom i akcijom pojavila se 1973. god. publikacija: Giacomo Bigoni OFM Conv., *L'archivio conventuale di S. Francesco di Cherso in Istria. Inventario (1387—1948). Sansoni editore. Città di Castello 1973. str. 1-280.*

Autor je franjevac konventualac G. Bigoni, koji je djelovao u franjevačkom samostanu u Cresu. On je izradio inventar arhiva toga samostana, napisao mnogo toga kao popratne tekstove i redigirao djelo s ovim sastavnim dijelovima: uvod, dokumentarni izvori, posebna bibliografija, opća bibliografija, kratice; pogl. I Stari teritorij »Inventara«; pogl. II Teritorij »Inventara« poslije Bečkog kongresa; pogl. III Napomene o Slavonskoj provinciji OM ili o Dalmatinskoj provinciji sv. Jeronima; pogl. IV Bilješke o povijesti samostana sv. Franje u Cresu; pogl. V Franjevački samostan u Cresu; pogl. VI Inventar samostanskog arhiva, 1387—1948 (str. 85-166); pogl. VII Izvori i dokumenti, 1376—1967, o odnosima dviju franjevačkih provincija Male braće; pogl. VII O franjevcu A. M. Petrisu iz Cresa (1450—1526); u »dodacima« objavljeni su tekstovi nekih dokumenata, a završno slijedi zabilješka »Postscriptum« i indeksi.

Nihil obstat za ovu publikaciju dao je franjevački revizor-delegat D. Alfonsi u talijanskom gradu Spoletu 22. VI 1972, a *imprimatur* je dao R. Lanfaloni, ministar Umbrijske franjevačke provincije konventualaca, datiran u Perugi 29. VI 1972. Predgovor je napisao iredentistički publicist J. Cella, datiran: Venezia 21. VI 1972.

Sa službenom crkvenom preporukom, i svjetovnom koju od J. Celle nije bilo teško dobiti, predano je ovo djelo javnosti. S kojim ciljem? O tome dovoljno govori autorov uvod (str. IX-XV) u kojemu ima i ovakvih navoda: »L'isola di Cherso« nekoć talijanski otok, »prekršten« je u »Cres«; sada se prešućuje njegova povijest, što omogućuje vjerovati da će o tom otoku »i o drugim krajevima« još biti diskutijâ, ali, »na stranu govorenje o mogućem ili nemogućem preinačavanju državnih ugovora, sada, onome tko je proživio exodus, ne ostaje nego uspomena na netaknute zaljeve i na gradić koji je dao naziv otoku«. Uzdišući za vremenima mletačke vladavine nad otokom Cresom, autor na mnogim stranicama ove knjige ne propušta prilike da veliča tu vladavinu nad hrvatskim zemljama; u svojim zanosima tvrdi, ništa manje nego da je god. 1085. Venecija zadobila »apsolutni posjed cijele

istočne obale« na Jadranu; poslije zadarskog mira 1358. god. kad su Mletci otjerani s hrvatskih obala nastupilo je, po ovom autoru, i za Cres razdoblje »strane vladavine«! i sl.

Po G. Bigoniju i na Cres su se 1945. god. »sručili gorki valovi otcjepljenja« tj. izdvajanja otoka iz teritorija talijanske države. On se potsmjehuje našoj paroli »Tuđe nećemo, svoje medamo«, koju čita i na zidovima gradića Cresa. Hrvat F. Dobrović, franjevac rodom iz Cresa, od autora je optužen da je »branitelj hrvatskog nacionalizma i upotrebe hrvatskog jezika«. G. Bigoni ne šteti socijalističke Jugoslavije optužujući je zbog »komunističkog totalitarizma«. On tvrdi kako je u svojim izlaganjima istinoljubiv, držeći se činjenica o kojima da svjedoče »dokumenti«. Časni otac Bigoni bezočno svojata hrvatske zemlje u prilog talijanskog ekspanzionizma u naše krajeve, a istovremeno, još bezočnije, prešućujući ratne zločine fašističke Italije i u hrvatskim krajevima, stavlja se u ulogu zaštitnika hrvatskog naroda, jadicujući nad njegovim položajem u staroj i novoj Jugoslaviji (str. 1, 29—30)!

Kakve veze ima ovakva pisanija s problemom »arhivskog inventara«, i uopće sa strukturom i povijesti franjevačkog samostana u Cresu? Dakako da nema veze, jer se tema arhiva i njegova inventara koristi za pisanje o Cresu, za propagiranje iredentističkih aspiracija talijanskog ekspanzionizma, za raspirivanje netrpeljivosti i nacionalističke mržnje. U tom pravcu Bigonijevo djelo se nije pojavilo slučajno, već se uklapa u kampanju, u niz srodnih edicija o kojima smo prethodno govorili.

U srodan kontekst, u cjelinu opisane iredentističke izdavačke kampanje spada, na svoj način, i publikacija: Lucio Lume, L'archivio storico di Dubrovnik. Con repertorio di documenti sulle relazioni della Repubblica di Ragusa con le città marchigiane. Roma 1977. *Quaderni della Rassegna degli archivi di stato*, 46. Ta edicija sadrži: predgovor (str. 7—11); povijest Historijskog arhiva Dubrovnik i njegova sadašnja organizacija (str. 13—20); smještaj Arhiva (str. 21—23); inventar Historijskog arhiva u Dubrovniku (str. 25—53); dokumentacija od interesa za talijansku povijest (str. 55—59); popis dokumenata od interesa za povijest gradova talijanske provincije Marche, a koji se dokumenti nalaze u nekim fondovima Hist. arhiva u Dubrovniku (str. 63-166); indeksi (str. 168—181). Na kraju (nepaginirane str. 182—191) su popisi izdanja što izlaze brigom »Centralnog ureda za arhivska dobra« u sastavu talijanskog *Ministarstva za kulturu i ambijentalna dobra*, unutar kojih izdanja, kao sv. 46 serije »*Quaderni della Rassegna degli archivi di stato*« objavljeno je i ovo djelo L. Lumea.

Po autoru (str. 7) Dubrovnik je »grad latinskog karaktera«, koji »ju-nački brani« u 11. i 12. st. takav svoj »karakter« protiv »Bizantinaca i Slave-na koji počinju opasno da ga ugrožavaju«; tek u 13. i 14. st. »započela je slavizacija grada« (str. 8); sve do konca 18. st. presudan je kulturni utjecaj Italije na Dubrovnik, a tek od tada prevladava »slavenska komponenta« (»la componente slava«, str. 55—56), i sl. Ukratko, po L. Lumeu, ovaj »latinski« grad je maltene neka bezlična terra nullius, koju prema okolnostima može svatko da svojata, pa je to svačiji grad, no hrvatski nikako i nikada. Tko iskaže najtjesnije veze s Dubrovnikom, i to ne samo gospodarske već i kulturne, pokazat će ujedno i pripadnost toga grada. Po autoru, najtjesnije su veze Dubrovnik »kroz čitavu povijest, a posebno u 16. st. i prvog polovici 17. st.« s »talijanskim centrima«, prema tome zaključak je jasan. Autor insistira na kulturnim utjecajima iz Italije na Dubrovnik i u razdoblju 1358. do 1526. god., očito zato da bi baš u tom razdoblju kada je Dubrovnik pod suverenitetom hrvatsko-ugarskih kraljeva (po autoru: samo *ugarskim* vrhovništvom) prema tom kulturnom utjecaju naglasio — »karakter«, pripadnost? Pri tome se poziva (str. 55) na rad poznatog iredentističkog pisca A. Cronie iz 1926. god. (»Relazioni culturali tra Ragusa e l'Italia negli anni 1358—1526«, objavljeno u Atti e memorie della Società dalmata di storia patria, vol. I,

Zara 1926, str. 1—39). Opijen iredentističkom euforijom, u vrijeme poslije prvog svjetskog rata kada je Kraljevina Italija otela od hrvatskih krajeva Istru, Rijeku, Cres-Lošinj, Zadar i Lastovo, A. Cronia u citiranom članku pobjednički kliče, a i prijeti, izričući: po svojim neprekinutim odnosima s Italijom, Dubrovnik pripada prošlosti Italije ni više ni manje nego li Venecija, Genova i Firenze« (str. 1)! Nakon pola stoljeća od ovakvih »cronijada« L. Lume nas ponovno podsjeća na njih. Zašto? Kao na znanstvenu istinu? Kao kulturni čin? Kao prilog *novim* odnosima među jadranskim susjedima?

L. Lume se ne ograničava samo na to da objavi čitav inventar Historijskog arhiva u Dubrovniku (str. 25—53), već navodi i precizira u kojemu se dijelu pojedinog kata palače Sponza u Dubrovniku nalaze pojedine skupine arhivske građe. Isto tako navodi i podatke o tome koje su arhivalije smještene izvan palače Sponze i u kojim zgradama. Koji stručni, kulturni i znanstveni interesi zahtijevaju objavljivanje ovih podataka? Kome su ti podaci i informacije namijenjene? Ako su sve te i takve detalje tražili zahtjevi »stručne« i cjelovite informacije, začuđuje kako je L. Lume izostavio navesti i arhivalije u Historijskom arhivu u Dubrovniku iz razdoblja 1941-1943. god. koje uz ostalo svjedoče i o invaziji i ratnim zločinima fašističke Italije u južnoj Dalmaciji i dubrovačkom kraju. Propustio je da nam objasni: čiji i kakav je to bio kulturni utjecaj: što on dokazuje, a napose kakvog je »karaktera«?

Umjesto da reproducira stare iredentističke tlapnje mogao je L. Lume ostvariti vrlo korisno djelo. Podacima iz Historijskog arhiva u Dubrovniku za povijest talijanskih gradova provincije Marche mogao je dodati podatke iz arhiva te provincije za povijest Dubrovnika. Ostvario bi time kulturno i znanstveno vrijedan priručnik svakom istraživaču jadranske povijesti, prilog cjelovitijoj i razumnoj interpretaciji te povijesti, posebno povijesnim procesima suradnje jadranskih naroda.

Kako dolazi do toga da se u seriji službenih edicija talijanskih državnih arhiva, kao što je serija »Quaderni della Rassegna degli archivi di Stato«, objavljuje inventar Historijskog arhiva u Dubrovniku, dakle inventar jednog jugoslavenskog arhiva? Zar je Dubrovnik, po mišljenju autora i izdavača, zaista neka terra nullius sa koje može svatko da objavljuje i inventar dragocjenog Dubrovačkog arhiva, pa i bez pitanja i bez dogovora s nadležnim organima za arhivsku djelatnost, za kulturu i znanost SR Hrvatske? Pustimo li po strani prava, dužnosti, susjedske konvencije i kurtoaziju, zar niti najosnovnija pristojnost ne traži takav dogovor?

Moglo bi se nizati još mnogo sličnih pitanja, pogotovo kad se ne radi o nekom privatnom pothvatu nego o talijanskim službenim edicijama pod patronatom jednog talijanskog ministarstva. Svakako, neizbježno je i pitanje koje treba uputiti i Historijskom arhivu u Dubrovniku: zašto sadašnji inventar tog Arhiva objavljuje L. Lume umjesto da ga je objavio Historijski arhiv u Dubrovniku? Ima već preko petnaestak godina da je Dr. V. Foretić izradio vrlo pregledan i instruktivan tekst »Vodiča kroz arhivsku građu Hist. arhiva u Dubrovniku«. Ima već preko desetak godina da Arhiv Hrvatske u Zagrebu potiče Hist. arhiv u Dubrovniku neka objavi taj »Vodič«, nudeći i svoju stručnu pomoć ako je potrebna. Zar arhivske radnike Historijskog arhiva u Dubrovniku zaista ne dira kada im uz ostale evo i L. Lume god. 1977. u citiranoj knjizi (str. 25) kaže: da je Gelčićev katalog Dubrovačkog arhiva objavljen 1910. god. (tj. prije *sedamdeset* godina) »još uvijek glavno informativno pomagalo za istraživače«? Uz opisane činjenice ne zvuči li groteskno slavljenje »sedamstote« godišnjice »arhivske službe«(!?) u Dubrovniku koju ste nedavno organizirali? Kada će se proslaviti zamjena Gelčićeva kataloga iz 1910. god. sa suvremenim Vodičem kroz arhivske fondove i zbirke Historijskog arhiva u Dubrovniku?

* * *

SFR Jugoslavija istinski želi svestrano dobre i prijateljske odnose sa susjednom Italijom. Jugoslavensko rukovodstvo je to bezbroj puta istaklo i u praksi dokazalo. U posljednje vrijeme se takvi odnosi sve više i obostrano službeno potiču. Nije li vrijeme da i u stručnim i znanstvenim krugovima Italije nestane pojava kao što je objavljivanje opisanih edicija? Mi smo čvrsto uvjereni da je zaista krajnje vrijeme za to. Na bazi korektnosti, međusobnog poštivanja, protiv starih neistina, obmana i svojatanja, a sve većom zajedničkom suradnjom mogu arhivisti i povjesničari dviju zemalja mnogo učiniti na učvršćenju novih odnosa na Jadranu. Uvjereni smo, da to neće izostati, u ime i na korist kulture i znanosti, ali isto toliko i u ime i na korist ljudskog dostojanstva.

B. Stulli